

Škola musí byť pre deti i učiteľov priateľským prostredím

Vyštudovala psychológiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Od roku 1981 tu pracovala na katedre psychológie ako vysokoškolská učiteľka so zameraním na pedagogickú a školskú psychológiu (poruchy správania, špecifické a vývinové poruchy učenia, sociálna psychológia školy, sociálno-psychologický výcvik, teoretické a praktické otázky výchovno-preventívneho programu Druhý krok) a od roku 2012 pôsobí ako vysokoškolská učiteľka na Katedre psychológie Paneurópskej vysokej školy v Bratislave. Je spoluzakladateľkou Asociácie školskej psychológie SR a ČR, v rokoch 1998 – 2000 bola jej predsedníčkou. Je členkou Sieť európskych psychológov vo vzdelávacom systéme (NEPES) pri Európskej federácii psychologických asociácií (EPPA) so sídlom v Bruseli. Zúčastňovala sa realizácie humanistickej Školy priateľského partnerstva, v ktorej výskumne overovala opodstatnenosť funkcie a pôsobenia školského psychológa priamo v školách a možnosti zavedenia humanistických prvkov do našich škôl. Je koordinátorkou a trénerkou spomínaného preventívneho programu proti násiliu v školách Druhý krok, certifikát trénerky získala od Committee for Children z amerického Seattle roku 2004. Organizuje intervenčné programy pre žiakov a učiteľov (program riešenia konfliktov v školách, program k tolerancii a znižovaniu agresivity v školách, program emocionálnej a sociálnej inteligencie v školách).

Keď som pripravoval rozhovor s prof. PhDr. Evou Gajdošovou, PhD., vláda SR práve rokovala o Národnej stratégii na ochranu detí pred násilím (jej znenie sme uverejnili v minulom čísle UN). Už v januári 2013 bola na programe rokovania Správa o stave školstva na Slovensku, kde rezonovala taktiež veľmi silne aj téma šikanovania žiakov. Výsledky výskumov o násilí na deťoch, o šikanovaní ukazujú, že téma prostredia a atmosféry práce v školách je mimoriadne dôležitá. Profesorka E. Gajdošová sa celý život nielen odborne, vedecky, ale aj hlboko ľudsky a citovo zaoberá otázkami, ako neublížiť deťom, ako im pomôcť, aby sa z nich stali najmä dobrí ľudia. Na Slovensku máme asi 350 školských psychológov, čo je veľmi málo. Práve spomínané dokumenty, ktorými sa zaoberala vláda SR, ako aj iné politické materiály požadujú významnejšiu účasť školských psychológov v školách, vo výchovných, v školských zariadeniach. Profesorka Gajdošová poskytuje v našom rozhovore svoj pohľad na problémy výchovy a vzdelávania detí v školách a školských zariadeniach a približuje tému školskej psychológie našej pedagogickej a odbornej verejnosti.

Pani profesorka, čím sa školská psychológia zaoberá, čo je jej poslaním?

Školská psychológia je aplikovanou psychologickou disciplínou, psychologickou špecializáciou a profesionálnou psychológiou školy. Skúma a vysvetľuje psychologické otázky činnosti školy ako edukačného systému a študuje možnosti využitia integrovaných psychologických poznatkov, techník, metód a postupov v škole prostredníctvom profesie školského psychológa. Úplne jednoducho povedané – predmetom školskej psychológie je to, čo robí školský psychológ v škole, a to v rámci svojich preventívnych, diagnostických a intervenčných činností venovaných jedincovi, skupine a komunite žiakov, ale aj rodičov a učiteľov.

V súčasnosti je poslaním školskej psychológie pomoc škole na najcitlivejšom mieste, od zabezpečovania mentálneho zdravia žiakov a učiteľov a ich prežívania spokojnosti v škole v psychicky zdravom a nestresovom prostredí cez predchádzanie či riešenie rôznych vývinových a výchovných problémov až po riešenie sociálnopatologických javov v školskom prostredí (agresia, násilie a šikanovanie žiakov aj učiteľov, látkové aj nelátkové závislosti, delikvencia, intolerancia, diskriminácia, rasizmus, hazard, mobbing v učiteľskom zbore a i.), ktoré presahujú možnosti vzdelania pedagogických a iných odborných pracovníkov školy.

Ako to bolo so vznikom a s vývinom školskej psychológie vo svete?

Potreba využívať psychológiu v škole priamo vo výchovno-vzdelávacom procese má dlhú históriu a nikdy sa o tom nepochybovalo. Ani v súčasnosti niet pochýb, že bez psychológie

sa nezaobídeme tam, kde sa pracuje s ľuďmi. Medzi takéto profesie patrí aj profesia učiteľa, ktorý sa v škole podieľa na edukácii mladej generácie. Psychologický aspekt jeho činnosti vyplýva z vlastnej podstaty edukačného procesu, v ktorom ide o permanentnú interakciu a komunikáciu učiteľ – žiak.

V prvej polovici 20. storočia, keď sa školská psychológia vo svete rozvíjala, poskytovali psy-

chológovia štyri druhy školsko-psychologických služieb: programy primárnej prevencie v jednej alebo vo viacerých školách, koordináciu služieb medzi školou a spoločnosťou, prácu v oblasti detského poradenstva v komunitách a výskum osobnostného vývinu detí.

Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO) zvolala roku 1948 medzinárodnú konferenciu, na ktorej sa

„Je úžasné, že na Slovensku je profesia školského psychológa zakotvená v školskej legislatíve, čo v krajinách Európskej únie nie je celkom bežné. Musím povedať, že odborníci-školskí psychológovia z iných štátov sveta nám túto skutočnosť závidia a pýtajú si rady, ako na to.“

zúčastnili zástupcovia 43 krajín, aby prediskutovali možnosti rozvoja výchovno-vzdelávacích služieb vrátane služieb školskej psychológie. Konferencia odporučila vypracovať študijné programy na prípravu a vzdelávanie školských psychológov a dať ich do školskej praxe. Lídrmi v rozvíjaní školskej psychológie a jej profesie školského psychológa sa stali viaceré európske krajiny, najmä Dánsko, Švédsko, Fínsko, Francúzsko a Anglicko, kde ako v prvých krajinách vznikli služby školskej psychológie.

Po druhej svetovej vojne počet školských psychológov vo svete rýchlo rástol. Roku 2006 bolo na svete odhadom 500-tisíc školských psychológov, z toho 100-tisíc pracovalo v USA. Kým v Amerike sa odhaduje pomer počtu školských psychológov k počtu populácie na 1 : 3 000, v Európe je to 1 : 1 800.

Termín edukačný psychológ sa používa najmä v krajinách britského Spoločenstva národov. V USA sa používal termín školský psychológ a rovnako sa tento pojem zaužíval aj vo všetkých škandinávskych krajinách, v Rusku, Poľsku, Litve, Maďarsku, Česku, na Slovensku a inde.

Na začiatku toho milénia sa školská psychológia už seriózne etablovala v systéme psychologických vied so svojím vlastným špecifickým poslaním, s vlastnými cieľmi a metódami a získala významné, ba kľúčové postavenie medzi aplikovanými psychologickými disciplínami v európskom kontexte. Najnovšie dokumenty EPPA o nej uvažujú ako jednej z troch najvýznamnejších psychologických disciplín popri klinickej a organizačnej psychológii a nazývajú ju pojmom *school and educational psychology*.

A aký je stav v súčasnosti?

V tomto miléniu sa školská psychológia a jej profesia školský psychológ vo všetkých krajinách Európskej únie začína výrazne spolupodieľať na nastupujúcom procese inklúzie, inkluzívneho vzdelávania a inkluzívnej školy. Aj vláda SR schválila roku 2011 členstvo Slovenskej republiky v Európskej agentúre pre rozvoj špeciálneho vzdelávania, čo Slovensku umožňuje byť súčasťou medzinárodnej odbornej platformy podporujúcej rozvoj inkluzívneho vzdelávania. Je zrejmé, že sa musíme začať seriózne zamýšľať nad tým, ako robiť na Slovensku širšie chápané inkluzívne vzdelávanie, nielen v súvislosti so vzdelávaním žiakov rómskeho etnika.

UNESCO definuje inkluzívne vzdelávanie ako proces reagujúci na rôznorodosť potrieb všetkých žiakov, a to prostredníctvom zvyšovania ich účasti na vzdelávaní. Cieľom je okrem zníženia počtu vylúčených študentov a ich dištantovania sa od vzdelania aj potreba, aby celý vzdelávací systém vytváral prostredie, kde študenti v rámci inkluzívneho prístupu majú splnené svoje individuálne potreby. Takto má každý študent možnosť uspieť.

Inkluzívna škola rešpektuje a rozvíja osobnosť dieťaťa. Umožňuje deťom navštevovať bežné školské zariadenia. Ku každému dieťaťu pristupuje individuálne a učelia si zakladajú na tom, aby sa na výučbe a rôznych projektoch podieľali aj samotní rodičia, aby sa deti naučili komunikovať aj s inými ľuďmi. Odlišnosť detí je v takýchto zariadeniach vnímaná ako príležitosť na rozvíjanie rešpektu k sebe samému, ale aj k ostatným. Deti rozvíjajú svoju empatiu, toleranciu, ohľaduplnosť a zodpovednosť. Zavedenie inkluzívneho vzdelávania je dlhodobým procesom, ktorého aplikácia do praxe vyžaduje mnoho úsilia a finančnej podpory štátu, ale aj intervencie mimovládnych organizácií, ktoré tvoria základnú a priamu zložku na komunikáciu s dotknutými jedincami. Koncept inkluzívneho vzdelávania je záväzkom štátu, ktorý preň vyplýva z medzinárodných ľudskoprávných dohovorov. Inkluzívne vzdelávanie si však nesmieme mylíť s desegregáciou alebo s mechanickou integráciou rôznych skupín žiakov.

Práve inkluzívna škola bude potrebovať nárast počtu školských psychológov v základných a stredných školách, ktorí budú denne priamo zapojení do inkluzívneho vzdelávania, keďže tento nový systém vzdelávania si vyžaduje nesmierne ťažkú prácu s hodnotami, postojmi, predsudkami ľudí, žiakov, rodičov a učiteľov, s ich zmyslom života, s kvalitou života v škole, so sociálnymi vzťahmi v škole, so sociálnou klímou a s atmosférou školy a triedy, prácu s rodinou a rôznymi typmi rodičov, s aktivitami zameranými na elimináciu intolerancie,

(pokračovanie rozhovoru na strane 10)

Rozhovor s osobnosťou

EVA GAJDOŠOVÁ

Škola musí byť pre deti i učiteľov priateľským...

(dokončenie rozhovoru zo strany 9)

diskriminácie a rasizmu, so psychológiou učenia sa, s učebnými štýlmi žiakov, vyučovacími štýlmi učiteľov, diagnostikou osobností detí a navrhovaním rôznych typov účinných intervencií a intervenčných stratégií vo výchove a vzdelávaní.

Ako sa vyvíjala školská psychológia osobitne na Slovensku?

Na Slovensku sa školská psychológia kreovala ako nová samostatná aplikovaná psychologická disciplína roku 1970, a to najmä úsilím univerzitných pedagógov prof. Hvozdička a prof. Zelinu z Košíc, prof. Ďuriča, doc. Blaškoviča a doc. Jurča z Bratislavy.

Roku 1965 sa na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave založila katedra pedagogickej psychológie s oddelením školskej psychológie. Poslaním katedry, ktorá v tom čase fungovala pod vedením prof. Ďuriča, bola príprava školských psychologov do škôl a školských zariadení. Odborná príprava školských psychologov sa realizovala v rámci dvojodborového štúdia pedagogická psychológia kombinovaná s ďalším aprobačným predmetom, najčastejšie s pedagogikou a jazykom anglickým, ktorý mali títo absolventi ako stredoškolskí učelia vyučovať a zároveň vykonávať funkciu školského psychológa v škole. O dva roky neskôr, roku 1967, sa vybudoval pri katedre psychológie aj kabinet školskej psychológie, ktorý v rámci vedeckovýskumnej činnosti inštručno-metodicky a odborne usmerňoval prácu školských psychologov. Viedol ho doc. Blaškovič.

Po prechode na Katedru pedagogickej psychológie Filozofickej fakulty UK nastala šanca v rámci rezortného plánu výskumu Ministerstva školstva SSR, ktorého koordinátorom bol prof. Ďurič, v rokoch 1973 – 1975 preskúmať organizáciu, obsah a metódy práce školských psychologov na piatich vybraných školách rôzneho typu. Na týchto školách začali pracovať piati školskí psychológovia (Dr. Kryslová, Dr. Kopčanová, Dr. Buganová, Dr. Pavlovčíková a Dr. Pačesová). Každý týždeň sa stanovili úlohy, zhodnocovala sa ich realizácia a určil sa program na ďalší týždeň. Touto metodikou sa overoval obsah a metódy práce školských psychologov na experimentálnych školách, ktorý potvrdil nevyhnutnosť psychologických služieb škole prostredníctvom funkcie školského psychológa ako zamestnanca školy.

V tomto období významný prínos najmä v teoretickej a učebnej oblasti znamenalo vydanie učebnice *Základy školskej psychológie* prof. Hvozdička roku 1986 a publikácií prof. Ďuriča najmä v otázke profilu a výškolenia školských psychologov, napr. dôležitý príspevok *Rozvoj školskej psychológie na Slovensku* roku 1994.

Aký bol vývoj práve po roku 1989?

Deväťdesiate roky priniesli na Slovensku pozitívny obrat v rozvoji školskej psychológie. Roku 1990 sa znovu začalo intenzívne hovoriť o poslaní, predmete, metódach školskej psychológie, o jej postavení v psychologických vedách a o funkcii školského psychológa v školách. Úsilím prof. Hvozdička z Košíc, doc. Furmana z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a tiež mňa bola roku 1991 založená Asociácia školskej psychológie ČSFR na prvom zakladajúcom zjazde v Košiciach, ktorá odvtedy každoročne organizuje konferencie o aktuálnych a naliehavých otázkach školskej psychológie a práci školského psychológa v školách, a to striedavo na Slovensku a v Čechách. Asociácia školskej psychológie SR a ČR v súčasnosti stále funguje ako jedna asociácia a spája českých a slovenských školských psychologov v spoločnej komunikácii a kooperácii.

Dokonca roku 1994 sa asociácia zhostila organizovania medzinárodného kolokvia Medzinárodnej asociácie školskej psychológie (ISPA) v Banskej Bystrici. Účasť bola veľmi vysoká – na Slovensko prišlo takmer

päťsto psychologov z celého sveta, najviac z USA, Dánska, Nemecka, ale aj z Južnej Afriky, Austrálie, Turecka, Číny. Kolokvium dalo podnet na vydávanie časopisu Školský psychológ, ktorý vznikol na základe mimoriadneho úsilia pracovníkov Katedry psychológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave, kde viac rokov sídlila aj redakčná rada časopisu.

Priaznivý vývoj školskej psychológie v 90. rokoch mohol aj za vznik samostatného predmetu školská psychológia v učebnom pláne prípravy psychologov na Katedre psychológie Filozofickej fakulty UK, neskôr tiež ako predmetu štátnych závereč-

počnúc psychológiou edukácie vo vývinovom období predškolského a školského veku, pubescencie a adolescencie, mladšej a strednej dospelosti až po starobu človeka. Plusom je napojenie kurikula na získavanie praktických vedomostí a zručností na oficiálnych fakultných pracoviskách a školách Paneurópskej vysokej školy, kde chodia študenti v rámci výučby realizovať preventívne programy, rozhovory s učiteľmi, rodičmi a so žiakmi, pozorovanie v triedach, sociometriu, prednášky pre žiakov aj pre učiteľov, a tak si rozvíjajú praktické odborné kompetencie priamo vo výchovno-vzdelávacom procese a prostredí školy.

„Inkluzívna škola rešpektuje a rozvíja osobnosť dieťaťa. Umožňuje deťom navštevovať bežné školské zariadenia. Ku každému dieťaťu pristupuje individuálne a učelia si zakladajú na tom, aby sa na výučbe a rôznych projektoch podieľali aj samotní rodičia, aby sa deti naučili komunikovať aj s inými ľuďmi. Odlišnosť detí je v takýchto zariadeniach vnímaná ako príležitosť na rozvíjanie rešpektu k sebe samému, ale aj k ostatným. Deti rozvíjajú svoju empatiu, toleranciu, ohľaduplnosť a zodpovednosť.“

ných skúšok a doktorandského štúdia. Vyšli ďalšie knižky z oblasti školskej psychológie a jej profesie, napr. *Kapitoly zo školskej psychológie* autoriek Gajdošovej a Valihorovej roku 2009 alebo *Školská psychológia* autoriek Gajdošovej, Herényiovej, Valihorovej roku 2010.

Aj na iných vysokých školách a katedrách psychológie na Slovensku sa školská psychológia ako aplikovaná psychologická disciplína začala seriózne rozvíjať pod dohľadom ďalších kvalitných odborníkov, stáva sa aj predmetom štátnic a doktorandského štúdia.

A v novom miléniu nastal ďalší posun. Roku 2012 sa na novozriadenej Fakulte psychológie Paneurópskej vysokej školy v rámci študijného odboru psychológia vybudoval úplne nový študijný program školská a pracovná psychológia, v rámci ktorého sa cez povinne voliteľné a voliteľné predmety (školská psychológia a školský psychológ, preventívne a intervenčné programy, metódy školskej psychológie, edukačná psychológia v biodromálnom kontexte, psychológia rodiny, psychológia násilia, pedagogika, špeciálna pedagogika a iné) a intenzívnu spoluprácu so zahraničnými školskými psychológmi z európskych univerzít pripravujú mladí školskí psychológovia do praxe školy. Vzdelávanie je zamerané na požadované psychologické disciplíny aj na prehĺbenie teoretických a praktických vedomostí z aplikovanej psychologickéj disciplíny – školskej psychológie, na získanie špecifických poznatkov, zručností a spôsobilostí na prácu školského psychológa v školách a školských zariadeniach z oblasti prevencie, diagnostiky, poradenstva a nápravy problémov žiakov v učení, správaní, profesionálnej orientácie a voľby povolania, sociálnych vzťahov a realizácie preventívnych a rozvíjajúcich programov. Výrazným novom tohto slovenského magisterského študijného programu a jeho kurikula je oproti návrhom EFPA to, že je doplnený o úplne nový a netradičný rozmer – biodromálnosť, ktorá sa v materiáloch EFPA nevyskytuje. Ide o rozmer prípravy a vzdelávania psychológa fungujúceho v procese edukácie, ktorý prebieha na celej biodromálnej dráhe človeka,

Je práca školského psychológa v školách zakotvená aj legislatívne? Kto môže byť školským psychológom?

Je úžasné, že na Slovensku je profesia školského psychológa zakotvená v školskej legislatíve, čo v krajinách Európskej únie nie je celkom bežné. Musím povedať, že odborníci-školskí psychológovia z iných štátov sveta nám túto skutočnosť závidia a pýtajú si rady, ako na to. Ide najmä o tieto zákony, vyhlášky a nariadenia:

■ **Koncepcia pedagogicko-psychologického poradenského systému a jeho implementácie do praxe** zo dňa 21. marca 2007. V tejto koncepcii sa hovorí o školskom psychológovi ako súčasť systému výchovného a psychologického poradenstva a jeho podrobnejšiu náplň práce podáva následne príloha č. 3 tejto koncepcie.

■ **Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o výchove a vzdelávaní (školský zákon)** zo dňa 22. mája 2008. V paragrafe 130 sa píše: K ďalším zložkám systému výchovného poradenstva a prevencie patrí školský psychológ (ods. 3), ktorý spolupracuje najmä s rodinou, so školou, školským zariadením, zamestnávateľmi, s orgánmi verejnej správy a občianskymi združeniami (ods. 4). Školský psychológ vykonáva svoju činnosť v školách alebo školských zariadeniach (ods. 5).

■ **Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických a odborných zamestnancoch** zo dňa 24. júna 2009. Školský psychológ je zaradený do kategórie odborných zamestnancov pracujúcich v škole. Kompetencie a pracovnú činnosť školského psychológa v školách definuje zákon takto: „Školský psychológ vykonáva odborné činnosti v rámci orientačnej psychologickéj diagnostiky, individuálneho, skupinového alebo hromadného psychologického poradenstva, psychoterapie, prevencie a intervencie k deťom a žiakom s osobitným zreteľom na proces výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach; vykonáva aj odborné činnosti psychologického poradenstva v oblasti rodinných, partnerských

a ďalších sociálnych vzťahov. Poskytuje psychologické poradenstvo a konzultácie zákonným zástupcom a pedagogickým zamestnancom škôl a školských zariadení. Pripravuje podklady pre odborných zamestnancov poradenských zariadení.“

■ **Novelizovaná vyhláška Ministerstva školstva SR č. 170/2010 Z. z.** platná od 1. mája 2010, ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie odborných zamestnancov, a teda aj školského psychológa, v prílohe č. 2, prvý diel, časť jeden. Prípravné sú aj štandardy profesie školského psychológa.

■ **Národný program starostlivosti o deti a dorast v SR na roky 2008 – 2015.** Tento program kládne najprv všeobecnú úlohu „vytvárať deťom a dorastu adekvátne výchovné, vzdelávacie, sociálne a materiálne podmienky a prednostne sa zamerať na zdravý osobnostný rozvoj žiakov a ich psychické zdravie“ a následne zdôrazňuje, čo je pre nás školských psychologov zvlášť dôležité, že problémy v školách v oblasti sociálnych vzťahov v triedach, komunikácie so spolužiakmi alebo aj s učiteľmi, akceptácie a tolerancie odlišností u spolužiakov, adekvátneho riešenia konfliktov, zvládania záťaže a stresu, ale aj správneho samoštúdia, výberu vhodného štýlu učenia, profesijného rozhodovania a voľby vysokej školy a študijného odboru, ktoré sa týkajú duševného zdravia detí a dospievajúcich a kvality ich života v školskom prostredí a ktoré úzko súvisia s ich úspešnosťou v štúdiu, so školskou práceschopnosťou a s výkonnosťou, môžu v rámci psychologických služieb školám kompetentne a vysoko odborne riešiť psychológovia, najmä školskí psychológovia. Dokonca dáva ministerstvu školstva úlohu zvýšiť počty školských psychologov v školách.

„Analýza odpovedí žiakov upozorňuje na stále viac sa rozvíjajúcu agresiu a šikanu v školách, veľké percento školopovinných detí uvádza, že bolo alebo je šikanovaných alebo je svedkom šikany v škole, a tiež ďalší fakt, že veľký počet našich detí nie je v škole šťastných. Tento výsledok však, ako som hlboko presvedčená, nehovorí v neprospech práce dnešných učiteľov, ktorí robia za daných okolností v škole maximum...“

Kto môže byť školským psychológom?

Školským psychológom v základných a stredných školách mohol byť doteraz človek s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa v študijnom odbore 3.1.9. psychológia alebo absolvent študijného odboru 1.1.1. učiteľstvo akademických predmetov, aprobácia psychológia s iným predmetom, napr. s pedagogikou, výtvarnou výchovou, biológiou, rozšírené o dvojročné špecializačné vzdelávanie zo školskej psychológie na vysokej škole. Možnosť robiť školského psychológa aj pracovníkom s učiteľským vzdelaním (bežný jav v Dánsku, vo Francúzsku, v Bavorsku, USA) vzbudil nevoľu niektorých psychologov, ktorí argumentovali nedostatčným psychologickým vzdelaním týchto odborníkov najmä v oblasti psychologickéj diagnostiky (prax však ukazuje, že medzi najdôležitejšie psychologické metódy, ktoré školský psychológ v škole používa, patrí metóda pozorovania v prirodzených podmienkach, metóda interview, posudzovacie škály, sociometria, záujmové dotazníky, projektívne techniky, už menej inteligentné testy či osobnostné dotazníky, tie najmä pri kariérovom poradenstve). Na druhej strane si to títo odborníci vylepšujú tým, že majú aj pedagogické vzdelanie, lepšie poznajú edukačný proces a prácu učiteľa v ňom, sú pre učiteľov partnermi pri skvalitňovaní výchovno-vzdelávacieho procesu. O dobrej odbornej erudícii a príprave školských psychologov v praxi škôl hovorí fakt, že za dvadsať rokov ich pôsobenia v školách neprišla významná kritika na kvalitu ich psychologických služieb ani na odbory školstva mestských úradov, vyšších územných celkov či na ministerstvo školstva. Školskí psychológovia sú skutočne dobre pripravení na psychologickú prevenciu aj intervenciu v oblasti rozvoja osobnosti dieťaťa a jeho psychického zdravia, v oblasti porúč žiakov v správaní a učení, pri voľbe profesie či skvalitňovaní sociálnych vzťahov v škole.

Najnovšie požiadavky EFPA na prípravu psychologov v Európskej únii vyžadujú, aby sa po ukončení magisterského štúdia realizovala ešte ročná supervízna prax psychologov. Psychologická prax uskutočnená pod supervíziou kvalifikovaného psychológa je tretím stupňom vo vzdelávaní psychologov a je zároveň jednou z podmienok udelenia diplomu EuroPsy. Tento diplom ho oprávňuje pracovať v krajinách EÚ a byť tam plne kvalifikovaným psychológom. Keďže supervízna prax je považovaná za významnú súčasť získania profesionálnej kvalifikácie, psychológ bez jej absolvovania nemôže byť považovaný za kvalifikovaného na nezávislú psychologickú prácu.

Školský psychológ v praxi, tak ako každý odborný zamestnanec v škole, vstupuje do kariérového systému na zaradenie odborného zamestnanca do kariérového stupňa a na kariérovú pozíciu. Žiaľ, musím konštatovať, že na Slovensku chýba ucelený systém celoživotného vzdelávania pre školských psychologov a že vysoké školy zatiaľ nepripravili viac druhov akreditovaných kontinuálnych vzdelávaní pre týchto odborníkov.

Áké sú súkúsenosti školských psychologov so spoluprácou s vedením škôl a rodičmi? Je na Slovensku dostatočný počet školských psychologov?

Spokojnosť vedenia škôl a rodičov so psychologickými službami školských psychologov sa skúmala vo viacerých výskumoch (Valihorová, Herényiová, Gajdošová a iné). Výsledky výskumov potvrdzujú pozitívny vplyv psychológa v škole, už sám tento odborník je v škole „prevenciou“. Riaditelia škôl aj učelia oceňujú kvalitnú individuálnu aj skupinovú psychologickú prácu so žiakmi, promptné riešenie denne sa objavujúcich kríz a výchovných problémov v školskom prostredí u detí, ale už aj u ich rodičov, ktoré už len z časového hľadiska nemôžu riešiť maximálne vyťažení učelia. Volanie po odborníkovi-školskom psychológovi počujeme zdola, od samot-

ných žiakov, ich rodičov, ale aj učiteľov. Mať tohto odborníka v škole podporujú aj posledné výsledky, ktoré uverejnil školský portál. Analýza odpovedí žiakov upozorňuje na stále viac sa rozvíjajúcu agresiu a šikanu v školách, veľké percento školopovinných detí uvádza, že bolo alebo je šikanovaných alebo je svedkom šikany v škole, a tiež ďalší fakt, že veľký počet našich detí nie je v škole šťastných. Tento výsledok však, ako som hlboko presvedčená, nehovorí v neprospech práce dnešných učiteľov, ktorí robia za daných okolností v škole maximum (suplujú rodičov, vychovávajú často nevychované deti, pracujú s problémovými rodičmi, pracujú aj s výrazne problémovými deťmi z hľadiska učenia aj správania, každoročne inovujú svoje učebné plány a osnovy, počas svojej profesijnej kariéry sa neustále vzdelávajú, chodia na kurzy, vzdelávania, výcviky, tréningy, učia sa novým technológiám a pod.). Hovorí najmä o tom, že dnešná generácia detí nového milénia potrebuje

Domnievam sa, že spolupráca slovenských školských psychológov so špeciálnymi pedagógmi by bola skvelá a priniesla by požadovaný efekt aj v kvalite danej školy. Obe profesie a ich odborníci si uvedomujú, aké benefity by mohli z tejto spolupráce vziť v školách. Efektívne by bolo mať ich aspoň v tých školách, ktoré majú celkovo vysoký počet žiakov, resp. vysoký počet žiakov so špecifickými problémami v učení a správaní či žiakov zo sociálne znevýhodnených a z rizikových rodín.

Ktoré problémy súčasnej výchovy detí a mládeže vás trápia najviac? Ktoré považujete za významné?

Dnes musím so smútkom konštatovať, že morálka na Slovensku je v kríze. Kríza morálky sa prejavuje vo viacerých sférach našej spoločnosti a nášho života, dokonca postihuje už aj naše rodiny. Pre súčasné Slovensko je charakteristický rozvrát, rozpad a disharmónia v rodinách a vysoké percento rozvodovosti mladých manžel-

ku rôznych porúch správania, keďže rola osamelého rodiča je z hľadiska výchovy náročnejšia. V súčasnosti však evidujeme nárast poruchového správania aj u tých detí a mladistvých, ktorí žijú v úplných a zdanlivo funkčných rodinách.

V súčasnej markantnej kríze slovenskej rodiny škola nevyhnutne ešte viac supluje rodinu, rodinnú starostlivosť a rodinnú výchovu, badáme nedostatočnú spoluprácu rodičov so školou a nárast agresie rodičov voči pedagógom. Ruka v ruku s krízou rodiny nastupuje aj ďalší výrazný nárast sociálnopatologických javov v školskom prostredí, ktoré veľmi úzko súvisia s rozpadom rodín, so stratou istoty a stability u detí, s nedostatkom lásky, pocitu bezpečia, ochrany, opory, teda najzákladnejších ľudských potrieb. V školách badáme záškolsťvo s alebo bez páchania kriminality (krádeže, lúpeže a iné), poruchy správania tiež typu ADHD, fajčenie, alkoholizmus a iné drogové závislosti (aj dilerstvo drog v školách), kriminalitu mladistvých v škole

počítačovej a jazykovej znalosti), nutnosť získavania kreditov kvôli malému finančnému príjmu si k platu, nízky status učiteľa na Slovensku.

Práve v psychologicko-starostlivej práci pre rodičov vidím novú oblasť práce školského psychológa. Školskí psychológovia potvrdzujú, že rodičia prichádzajú za nimi s problémami, ktoré si potrebujú urgentne riešiť (partnerské, generačné, výchovné či osobnostné problémy).

Čo najviac trápí školských psychológov? Sú to tiež platy alebo spoločenské uznanie?

Školskí psychológovia počítajú pri výbere svojej profesie s tým, že ich platy budú relatívne nízke. Volia si profesiu z iného dôvodu – chcú pracovať s ľuďmi, najmä s deťmi a s mladými ľuďmi, a pomáhať im psychologickými prostriedkami vyrovnávať sa s problémami súvisiacimi s vývinom a rozvojom osobnosti, s rodinnými a partnerský-

lávami a výchove detí. V našej rodine sa neustále hovorilo o tom, ako rozvíjať silné stránky, potenciality každého dieťaťa, ako podať každému dieťaťu pomocnú ruku, ako docieľiť, aby každé dieťa zažilo úspech a dostalo pochvalu, ako zabezpečiť, aby sa v triede panovali dobré vzťahy, aby sa v triede často debatovalo o rôznych problémoch, ktoré trápia deti, a aby sa veľmi často rozprávalo aj s rodičmi detí. Už tam sa formovala moja túžba študovať na vysokej škole taký študijný odbor, ktorý pomôže škole a učiteľom optimalizovať edukačný proces a prispieje k ich psychickému zdraviu v školských podmienkach. Rozhodla som sa pre aprobáciu pedagogická psychológia a jazyk anglický – odbor, v ktorom som získala tak psychologické, ako aj pedagogické vzdelanie a mohla obe kvalifikácie neskôr úžasne skĺbiť v práci vysokoškolského učiteľa aj školského psychológa na základnej a strednej škole.

Ktorým odborným problémom sa venujete?

V súčasnosti sa začínam venovať problému vzťahu rodiny a školy, učiteľov a rodičov. Ukazuje sa, že mladí rodičia nie sú často zrelí vychovávať svoje deti, riešia veľa závažných a záťažových situácií vo svojej profesijnej kariére na pracovisku, vo svojom partnerskom vzťahu, a nezostávajú im už sily na výchovu svojho dieťaťa a ani čas zaujímať sa o jeho výsledky v škole. Deti a dospievajúci potvrdzujú, že rodičia s nimi počas dňa veľmi málo komunikujú, nezaujíma ich, čo deti trápi, bolí, s čím sa nevedia vyrovnávať, uspokojia sa, že deti sú doma a sedia pri počítači, niekedy ani nevedia, na akých stránkach sa deti pohybujú, s kým sa vo virtuálnej realite stretávajú. Ďalším vážnym problémom je demotivácia, apatia, rezignácia detí, ich strata zmyslu života, nekritické nasledovanie svojich idolov, ale starosti nám robia aj deti so psychickými ochoreniami, napr. s depresiou, úzkosťami, fóbiami, a to nehovorím o probléme užívania alkoholu a drog u dospievajúcich, závislostiach od počítačov, mobilov, jedla či hazardných hier. Deti v škole, najmä v období dospievania, čím ďalej, tým viac potrebujú vedľa seba odborníka-psychológa, ktorý bude v škole denne prítomný, denne bude riešiť psychologické problémy školy, žiakov, rodičov, učiteľov, vypočuje si ich, porozpráva sa s nimi, poradí, povzbudí, dodá nádej, aktívne sa bude spolupodieľať na riešení vzniknutých ťažkostí a problémov.

Máte aj nejaké koničky?

Momentálne som sa vrhla na čítanie životopisov ľudí, známych aj menej známych. Zaujímam ma, ktoré udalosti z ich detstva či dospelosti ich výrazne formovali a významne ovplyvnili ich život. No najväčším mojim „koničkom“ je moja trojročná vnučka Mia, ktorá vie najlepšie, ako zobuďiť to dieťa, ktoré je v každom z nás, teda aj vo mne.

Čo je mottom vášho života?

Každý človek je hodnotný, cenný, len treba odhalíť jeho silné stránky.

Čo by ste odkázali učiteľom, rodičom, mladším psychológom?

Podrobnejším spracovaním výsledkov výskumu Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania týkajúceho sa kritérií kvality školy sa medzi odpoveďami opýtaných okrem kvality učiteľov vyskytoval dosť výrazne aj názor, že kvalita školy súvisí s kompetentnosťou vedenia školy, charakterom medziľudských vzťahov, so vzťahom medzi učiteľom a žiakom, so vzájomnými vzťahmi v pedagogickom kolektíve, s osobným a ľudským prístupom k žiakom, so záujmom o problémy žiakov a s ochotou pomôcť im, s podporou a rozvojom ich individuálnych schopností, s poskytnutím možnosti zažiť úspech. Prispievame aj my všetci k budovaniu kvalitnej školy s takými parametrami.

Za rozhovor ďakuje Miron ZELINA
Foto Ľubomír PAJTINKA

v škole odborníka-psychológa, za ktorým môžu kedykoľvek denne ísť, s ktorým sa môžu poradiť a porozprávať, ktorému sa môžu zdôveriť so svojimi problémami, ubezpečiť sa, že konajú dobre, či dostať rady, ako konať správne, ako neublížovať iným, ako sa zachovať morálne správne, ako sa vyrovnávať napr. s rozvodom rodičov, s rozchodom s priateľom, s úmrtím v rodine, s otázkami smrti, samovraždy, odchodu z domu, partnerských nezhôd, s otázkami svetonázoru či zmyslu života a inými. V slovenských školách v súčasnosti pracuje len 350 školských psychológov, čo je neskutočne málo, hoci Národný program starostlivosti o deti a dorast v SR na roky 2008 – 2015 dáva ministerstvu školstva za úlohu ich počet v školách zvýšiť. Na túto úlohu je síce ešte dva roky čas, ale zdá sa, že jej splnenie skôr si vyžiada samotná veľmi vážna realita v školách.

Aká je spolupráca školských psychológov so špeciálnymi pedagógmi?

Páči sa mi model, ktorý sa podarilo zrealizovať Inštitútu pre pedagogicko-psychologické poradenstvo pri Ministerstve školstva, mládeže a telovýchovy ČR v 128 českých školách ešte pred ôsmimi rokmi – vybudovať multidisciplinárne tímy odborníkov pre pedagogickú, psychologickú, špeciálnopedagogickú a sociálnu starostlivosť. V českých školách spolupracujú takto v jednom tíme metodik, špeciálny školský pedagóg, školský psychológ, logopéd či sociálny pracovník, ktorí sú platení z projektu Európskeho sociálneho fondu a spoločne sa podieľajú na zlepšovaní výchovy a vzdelávania.

stiev s jedným alebo viacerými deťmi. Štatistiky ukazujú, že na Slovensku sa priemerne rozvádza vyše štyridsať zo sto uzavretých manželstiev, no sú mestá, v ktorých je rozvodovosť ešte vyššia, viac ako šesťdesiatpercentná. Je alarmujúce, že sú to mestá, ktoré sa ešte nedávno hlásili ku kresťanským a k náboženským hodnotám (okrem Bratislavy a Košíc napr. aj Trnava

a mimo nej, intoleranciu, diskrimináciu, rasizmus, agresiu, násilie, vandalizmus namierené voči žiakom, učiteľom, objektom v škole (obrazy, sochy, školský nábytok, školské počítače), šikanovanie spolužiakov, ale aj učiteľov, CAN (týranie, zanedbávanie a zneužívanie dieťaťa).

S náročnou výchovou žiakov nastupuje záťaž, stres a syndróm vyhorenia u učiteľov,

mi starosťami, s učením, so štúdiom a s voľbou profesijnej kariéry aj so zakladaním si vlastného manželstva a vlastnej rodiny, so spoločenskými zmenami a podobne.

Trápi ich, že väčšie uznanie sa im dostáva od ministerstva zdravotníctva než od ministerstva školstva, že tu ich berú ako cenných, hodnotných a dôležitých odborníkov starajúcich sa o mentálne zdravie ľudí

„Ukazuje sa, že mladí rodičia nie sú často zrelí vychovávať svoje deti, riešia veľa závažných a záťažových situácií vo svojej profesijnej kariére na pracovisku, vo svojom partnerskom vzťahu, a nezostávajú im už sily na výchovu svojho dieťaťa a ani čas zaujímať sa o jeho výsledky v škole. Deti a dospievajúci potvrdzujú, že rodičia s nimi počas dňa veľmi málo komunikujú, nezaujíma ich, čo deti trápi, bolí, s čím sa nevedia vyrovnávať, uspokojia sa, že deti sú doma a sedia pri počítači, niekedy ani nevedia, na akých stránkach sa deti pohybujú, s kým sa vo virtuálnej realite stretávajú.“

alebo Banská Bystrica). Ak sa intenzita rozvodovosti dlhodobo zachová na danej úrovni, každoročne by sa rozvádzať viac ako štyridsať percent manželstiev s jedným či dvoma deťmi.

Z tohto nepriaznivého stavu vyplýva, že deti dnes vyrastajú a najbližších desať až dvadsať rokov budú vyrastať bez prítomnosti jedného z rodičov v rodine. Takýto typ rodiny predstavuje zvýšené riziko vzni-

ale aj ďalších pedagogických a odborných pracovníkov, ktoré spôsobuje aj stále väčší tlak rodičovskej verejnosti na výchovnú a vzdelávaciu prácu týchto odborníkov, náročné požiadavky vedenia školy na prípravu a vedenie pedagogickej dokumentácie, opakujúca sa byrokratická škola, nedostatok mnohých učebníc, tlak vedenia školy na kontinuálne vzdelávanie už aj tak preťažovaných učiteľov (najmä v oblasti

v školách, ktorí majú nezastupiteľnú rolu v tomto závažnom poslaní a v špecifických úlohách z neho vyplývajúcich.

Ako ste sa vy osobne dostali ku školskej psychológii?

Moja mama aj starý otec, a v jednom období aj môj otec, boli učiteľmi, a preto celé moje detstvo až do dospelosti, čo si pamätám, bolo poznačené debatami o vzde-